

POSTANAK SVIJETA I BOGOVA U GRČKOJ MITOLOGIJI

Antonija Grozdanović

Elektrotehnička i ekonomska škola Nova Gradiška

Sažetak

U radu se govori o mitu o postanku svijeta i bogova u grčkoj mitologiji. Postanak svijeta poznat je kao kozmogonija, što na grčkome jeziku znači red (kosmos) i rađanje (genesis). I Grci su promatrali svijet oko sebe, sve ono što ih okružuje, pa su tako objašnjavali različite prirodne pojave koje ljudima predznanstvenoga doba nisu bile jasne niti su ih mogli racionalno pojmiti. Prema najpoznatijemu grčkom mitu, svijet je nastao iz kaosa. To je nekakva bezlična masa bez određene forme iz koje su nastali prvi bogovi, a i sam Kaos bio je bog. Postanak bogova poznat je pod nazivom teogonija, a istoimeno djelo napisao je Hesiod, jedan od najpoznatijih grčkih pjesnika zahvaljujući kojemu danas poznajemo mnoge grčke mitove.

Ključni pojmovi: grčka mitologija, Kaos, kozmogonija, teogonija

Uvod

Rad govori o grčkim mitovima o postanku svijeta i postanku bogova. Različite su definicije mita. Mit je priča iz života bogova i heroja, predajno vjerovanje starih naroda o podrijetlu svijeta, kazivanje. Izražava fantazijom prožeto magično-religiozno predznanstveno mišljenje primitivnih naroda o postanku svijeta¹. Mitovi su priče o rođenju, životu te aktivnostima starih bogova, polubogova i heroja. Ne temelje se na imaginaciji, nego na nekoj prethodnoj realnosti. Velik dio mitova nastao je zbog čovjekova proučavanja prirode, kao i njezinih različitih aktivnosti i kreativnih sila koje su poprimile obilježja nekih nadnaravnih bića (Seeman 2018:5). Mit o stvaranju jest kozmogonija, a uključuje kombinaciju smisla koja na grčkome jeziku znači red (kosmos) i rađanje

¹ usp. Grozdanović Pranjić, Antonija. 2023. Poznavanje grčke mitologije u Republici Hrvatskoj. Foo2rama. 7/7. 76–101

(*genesis*) te govori o tome kako konačna stvarnost poprima određeni oblik u svijetu koji poznajemo (Križ 2022:6). Mitologija se definira kao ukupnost mitova neke civilizacije ili naroda. Podrijetlo te riječi dolazi od grčke riječi *mythos* (riječ, priča) + *logos* (govor, riječ, kazivanje), odnosno *mythologia* ili pričanje priča². U prvome dijelu rada govori se o kozmogoniji ili postanku svijeta. Smatra se da je mit o stvaranju svijeta najuniverzalniji mit jer postoji u svakoj kulturi. Svaki narod predznanstvenoga doba na svoj je način pokušao objasniti odakle se stvorilo sve što ih okružuje, pa i oni sami, te, naravno, i tko je sve stvorio. U grčkoj mitologiji najpoznatiji je i najprihvaćeniji mit onaj prema kojemu je sve nastalo iz kaosa. Robert Graves donosi nam podjelu mitova o stvaranju, a to su: pelaški mit, homerski i orfički, olimpijski i dva filozofska mita. U drugome dijelu rada govori se o teogoniji ili postanku bogova. Prvi bog bio je Kaos, iz kojega je sve i nastalo; s jedne strane Kaos je bezvremenski sadržajni početak cijeloga svijeta, a s druge strane božanstvo sposobno za rađanje. Iz Kaosa su nastali vječna tama Erebus te tamna noć Nyktos. Erebus je potpuni mrak u kojemu se ništa ne razabire, a Nyktos i Erebus stvorili su Eter (zrak) i Hemeru (dan). Dosad su se grčkim mitovima, pa tako i postankom svijeta u grčkoj mitologiji, najviše bavili Robert Graves (*Grčki mitovi*, 2003.), Tatjana Vukelić (*Mit: mitovi, legende i vjerovanja*, 2004.) te u novije vrijeme Oto Seeman (*Mit: Grčka i Rim*, 2018.) i Charlotte Higgins (*Grčki mitovi*, 2022.) koji su svoje priče ponajviše temeljili na Hesiodovoj *Teogoniji*. Znanstveni doprinos u razjašnjenju pojmova teogonija i kozmogonija dala je Nataša Krajcar u svojem radu *Mitologija I: kozmogonija i teogonija*.

1. Kozmogonija

Kao i svaki narod, tako i grčki ima svoju priču o postanku svijeta i bogova. Moralo se nekako objasniti prirodne pojave poput potresa, erupcije vulkana, raznih oluja i sl. Ono što zasigurno svaki narod intrigira i jedna je od najvećih nepoznanica jest postanak svijeta. Pojava je to koju je teško objasniti. Kako je odjednom nastao cijeli svijet? Što je bilo prije svijeta, tko je to sve stvorio itd.? Mitovi su priče o rođenju, životu te aktivnostima starih bogova, polubogova i heroja. Ne temelje se na imaginaciji, nego na nekoj prethodnoj realnosti. Velik dio mitova nastao je iz čovjekova proučavanja prirode, kao i njezinih različitih aktivnosti i kreativnih sila koje su poprimile obilježja nekih nadnaravnih bića. To su sile koje su neprijateljski raspoložene prema čovjeku pa je čovjek radi toga nastojao pridobiti njihovu naklonost te ublažiti njihov gnjev. Kada je čovjek počeo živjeti u uređenim političkim zajednicama, prestao je prepoznavati bogove kao puke

² usp. Grozdanović Pranjić, Antonija. 2023. Poznavanje grčke mitologije u Republici Hrvatskoj. *Foo2rama*. 7/7. 76–101

personifikacije prirodnih sila i počeo ih je prepoznavati kao bića koja djeluju u podudarnosti s nepromjenjivim moralnim zakonima, a obdarena formama nalik čovjeku. Dakle, bili su podvrgnuti istim tjelesnim potrebama kao i ljudi; osvježavali su tijelo snom, jeli su i pili (ambrozija i nektar). Također su božice veliku važnost pridavale odijevanju (Seemann 2018: 5, 6, 7). Grci su bogovima davali ljudske osobine poput osvetoljubivosti, zavisti, ljubomore, pretjerane seksualne sklonosti i sl. Bogovi su isto kao i ljudi voljeli, mrzili, zabavljali se i radili. Vjerojatno su se bogovima davale te osobine kako bi se te iste bogove, koji su nešto onostrano i misteriozno, što bolje moglo približiti ljudima te da bi se mogli shvatiti razlozi njihovih postupaka. Mit o stvaranju jest kozmogonija, a uključuje kombinaciju smisla koja na grčkome jeziku znači red (*kosmos*) i rađanje (*genesis*) te govori o tome kako konačna stvarnost poprima određeni oblik u svijetu koji poznajemo. To bi značilo da su stari Grci promatrali svijet oko sebe i tako objašnjavali razne pojave koje tada, u predznanstveno doba, nisu mogle biti objašnjene. Tako se na primjer gnjev bogova objašnjavao kao razlog gladi, suše, smrti (Križ 2022:6). Tvrdi se da je mit o stvaranju najuniverzalniji i da postoji svugdje, kao i ljudska potreba za znanjem o podrijetlu. Označava i kulturni život te su mitovi o stvaranju oblikovani određenim shvaćanjima koja su oblikovala određena okruženja te dominantne aktivnosti. Konstruirani su simboličkim i metaforičkim narativima, oblikovanih u elemente stvarnoga životnog iskustva, a izražavaju ljudsko mjesto, kulturu i ulogu u vremenu i prostoru (Križ 2022: 6). Kod Gravesa (2003) postoji podjela mitova o stvaranju, a to su: pelaški mit, homerski i orfički, olimpijski te dva filozofska mita. Prema pelaškome mitu, u početku je Eurinoma, božica svih stvari istupila gola iz Kaosa, ali nije pronašla ništa čvrsto na što bi stavila noge, pa je odvojila more od neba te plesala sama na njegovim valovima. Uхватила je Sjeverni vjetar (ili Boreas) i spazila zmiju Ofiona, koji se spoji s njom. Tada i Boreas postade plodan; zbog toga kobile često okreću svoje stražnjice vjetru i oždrijebljuju se bez pomoći pastuha. Na sličan način i Eurinoma je dobila dijete. Tada se Eurinoma pretvorila u golubicu te položila Univerzalno jaje. Ofion se omotao oko njega te je ono puklo na dva dijela i tako su nastale sve postojeće stvari: Sunce, Mjesec, planeti, zvijezde, Zemlja. Eurinoma i Ofion osnovali su dom na Olimpu. On se hvalio da je začetnik univerzuma, pa mu je ona glavu prignječila petom i protjerala ga u mračne podzemne pećine. Tada je stvorila sedam planetarnih snaga i nad svakom postavila jednu Titanu i jednoga Titana: Teju i Hiperiona za Sunce, Febu i Atlasa za Mjesec, Dionu i Krija za Mars, Metidu i Zeusa za Merkur, Temidu i Eurimedonta za Jupiter, Tetis i Oceana za Veneru te Reu i Krona za Saturn. Prvi čovjek bio je Pelazg, koji je proizašao iz zemlje arkadske, praćen drugima koje je poučio svemu. Prema homerskim i orfičkim mitovima, Noći se udvarao Vjetar, a ona je položila srebrno jaje u utrobi Mraka. Iz toga se jajeta razvio Eros (Fan), koji je bio dvospolan. Živio je s Noći u pećini; ona ga je zvala Erikepaj i Protogen Faeton. Noć je bila trojstvo: Noć, Red i Pravda. Pred pećinom je sjedila majka Reja i udarala u brončani bubanj. Eros je stvorio

zemlju, nebo, Sunce i Mjesec, ali je trojna božica vladala univerzumom sve do dolaska Urana. Olimpijski mit onaj je najpoznatiji; na početku je Majka Zemlja izronila iz Kaosa i u snu rodila Urana. Prva su joj djeca bili divovi (Brijarej, Gig i Kot) te Kiklopi (Bront, Steroj i Arges). Dva filozofska mita kazuju da je prvo bio Mrak, a da je iz njega proizašao Kaos te su iz njihova sjedinjenja izašli Noć, Dan, Erebus (Pakao) i Zrak. Iz Noći i Erebusa nastali su Zla Kob, Smrt, Starost, Ubojstvo, Suzdržljivost, San, Nesuglasice, Bijeda, Srdžba, Osveta, Radost, Samilost, Prijateljstvo, tri Suđenice i tri Hesperide. Iz Zraka i Dana nastali su Majka Zemlja, Nebo i More, a iz Zraka i Majke Zemlje: Užas, Ljutnja, Umijeće, Svađa, Laži, Kleveta, Osveta, Neumjerenost, Svađa, Sporazum, Zaborav, Strah, Ponos, Bitka; Ocean, Metida, Erinije. Nadalje, iz Zemlje i Tartara rodili su se divovi, iz mora i njegovih rijeka nastale su Nereide (božice mora). Drugi kažu da je Bog svih stvari izašao iz Kaosa odvajajući zemlju od neba, vodu od zemlje i gornji zrak od donjega. Razmrsio je elemente i postavio ih u poredak kakav je i danas (Graves 2003: 19–24). Graves se (kao i ostali autori koji će biti spomenuti) oslanjao na Hesiodovo djelo *Postanak bogova* ili *Teogonija*, najstariji europski genealoški spjev o postanku svijeta i bogova. To je najznamenitije djelo te književne vrste u Grčkoj i cijelo je sačuvano. Djelo je dosta utjecalo na stare Grke u moralnome pogledu, naročito svojim idejama pravde, progressa i sklada, koje su ogledaju u konačnome prihvatanju Zeusa kao vrhovnoga božanstva nakon njegove pobjede nad Titanima. *Teogonija* daje prvu sintezu dotadašnjih vjerovanja i mitoloških predanja. Za Grke je to djelo bilo kao za druge narode Biblije (Hesiod 2005: 81, 82). U grčkoj mitologiji postanak se događa iz jajeta, pa se vjerojatno veže za motiv gnjurca koji vadi mulj od kojega postupno nastaje kopno. Proces stvaranja jest teogonijska genealogija u kojoj jedni bogovi modeliraju prirodne predmete i na natprirodan način rađaju druge bogove koji predstavljaju dijelove prirode ili apstraktne pojmove. Djelovanje bogova jest preobražavanje kaosa i stanja neuređenosti u organiziran svijet. Važno je napomenuti i to da je u grčkome mitu o postanku jedna od glavnih značajki dominantnost ženskoga spola što je posebno izraženo kada Eurinoma plešući kreće u stvaranje svijeta te kada je Ofiona prignječila petom (Križ 2022:12).

2. Teogonija

Početak svega, što i drugi autori potvrđuju, bio je Kaos, kojega su Grci zamišljali kao vječnu masu bez neke određene forme, a sastojala se od praelemenata iz kojih je nastalo sve što postoji. Kaos je bezvremenski sadržajni početak cijeloga svijeta; u njemu nema nikakva reda, nego je sve izmiješano i nesređeno. Ipak, Kaos je u isto vrijeme i božanstvo koje je sposobno za rađanje. Iz njega je nastala vječna tama Erebus i tamna noć Nix. Erebus je potpuni mrak u kojemu se ništa ne razabire, a Nix i Erebus stvorili su Eter

(zrak) i Hemeru (dan). No, Eter nije običan zrak, nego je to kozmička svjetlost, laganija i prozračnija od zraka, a koja ispunjava prostor gdje borave bogovi. Hemera je božica dnevnoga svjetla, za vrijeme kojega je vidljivo sve ono što se zbiva (Krajcar 1987:105–108).

*Dakle, Kaos bi na samom početku, a zatim
Zemlju širokih prsi – dom vječit i siguran svima
[Bogovima što žive na vrhu Olimpa snježnog,
Također mračni Tartar na dnu širokostazne zemlje,
a i najljepši bog među besmrtnim božima – Eros,
Od kog nam udovi klonu, jer božima svima i ljud'ma
On nadjačava srce u grud'ma i tazumnu volju.
Ereb i crna Noć od Kaosa bjehu potekli.
A od Noći se Dan i Eter rodiše opet (Hesiod 2005: 93).*

Seeman (2018) isto kaže da je svijet nastao iz kaosa, ali da kaos ne bismo trebali zamišljati kao veliku bezobličnu masu, nego prije kao mračan, neograničen prostor. Dalje navodi da se pjesničke priče o načinu nastanka iz kaosa razlikuju, ali da je najpopularnije gledište ono prema kojemu je Geja proizišla iz utrobe Kaosa na ne baš u potpunosti razumljiv način. Zato se odmah otvorio Tartar (ponor ispod zemlje) i nastao je Eros (ljubav koja stvara i veže sve stvari). Geja je iz sebe rodila Urana (nebo), planine i Ponta (more). Prvi bogovi koji su nastanili novi svijet rođeni su dijelom od Urana, a dijelom od Ponta. Iz Gejina sjedinjenja s Uranom nastali su Titani, Kiklopi i Hekatonhiri (o čemu će biti riječi u nastavku), a iz sjedinjenja s Pontom rođena su mnoga morska božanstva: Nerej, Taumant, Fork, Keto i Euribija. Oni su imali mnoge potomke. Nerej je povezan s mirnim morem, a Taumant s njegovom veličanstvenošću. Oženio se Okeanidom Elektrom, s kojom je imao Iridu (duga) i Harpije (olujni vjetrovi). Iz sjedinjenja Forka i Keto nastale su Gorgone i Graje, koje označavaju sve morske opasnosti i užase. Mnoge su morske nimfe potomci Okeana i Tetide. Od Hiperiona i Teje dolaze bogovi svjetla: Helios (sunce), Selena (mjesec) i Eos (zora), a od Koja i Febe bogovi noći; Leta (tamna noć) i Asterija (zvjezdano nebo) (Seemann 2018:11, 12). Na početku bijaše Kaos, bezdan, izmiješana, bezoblična masa, a zrak, zemlja i more bili su izmiješani. Nije bilo Helijs (bog Sunca) u svojoj zlatnoj kočiji, kao ni Selene (Mjesec) s dvama bjelokosnim rogovima koja obasjava noć mliječnim sjajem, a ni Eje (božica praskozorja) koja svako jutro razdvaja noć od dana. Nema ni plodne Geje (Zemlja); postojali su samo bezbrojni atomi, ali i sila koja je razdvojila elemente. Gornji svijetli zrak Eter odvojio se od Geje, koja sama od sebe rodi široko nebo Urana, s kojim je poslije izrodila puno sinova i kćeri, naraštaje besmrtnika koji se zovu Titani: Tetis (majka tisućama nimfa koja vlada neosunčanim morskim bezdanim), Okean (opasava

svijet svojim slatkim vodama), jednoooki Kiklopi, storuki divovi Hekatonhejri ili Hekatonhiri (Kot, Briarej i Gig), Japet, Metida, Reja i Kron. Uran je bio ljubomoran i bojao se svojih potomaka, pa ih je zatočio u Tartar, zatvor daleko ispod Zemljine površine. Geja je bila bijesna, pa je rekla sinu Kronu da će ga izbaviti iz zatvora te mu dati srp kojim će kastrirati oca Urana. Odsjekao mu je spolovilo te ga zavitlao u more. Iz pjene koja se nakupila oko odsječenog uda rodila se božica ljubavi i ljepote Afrodita, koja je stupila na obalu Cipra te se smiješila i podizala ruke prema nimfama, koje su joj počele služiti (Higgins 2022: 21–24).

*Djecu je gutao svoju. A Reja je patila grozno.
Kad je pak imala rodit' bogova oca i ljudi –
Zeusa, tad preklinjat' stade svog miloga oca i majku,
Zvezdanog Urana, Geju, da zajedno osnovu smisle
Kako bi miloga sina u tajnosti mogla porodit'
I zadovoljit Srde svog oca, ali i djece
Koku joj veliki Kron, podmuklac, proguto bježe (Hesiod 2005: 119).*

Nakon Urana, na vlast su došli Titani Kron i Reja, a njihova djeca bili su mladi naraštaj besmrtnika koji su se zvali Olimpljani; tri brata: Zeus, Posejdon, Had te tri sestre: Hera, Demetra i Hestija. I Kron se, poput njegova oca, uplašio svojih nasljednika, pa ih je, kako je Reja radala, redom proždirao, a Kiklope i Hekatonhire zatočio je u Tartar. Reja je isto kao i Geja bila užasnuta time, pa je, kada se rodio Zeus, dala mužu da proguta kamen umjesto Zeusa, a maloga Zeusa odnijela je na kretske planine Dikte, gdje su duhovi Kureti razuzdanim cimbali nadglasavali Zeusov plač. Kada je Zeus odrastao, nagovorio je najlukaviju među titanskim besmrtnicima, Metidu, da mu pomogne. Ona mu je napravila pripravak koji je dao Kronu da ga popije, a ubacio ga je u njegov nektar koji bogovi piju umjesto vina. Kron se prvo zagrcnuo, a onda povratio Zeusovu braću i sestre, kao i kamen. Nakon toga, izbio je rat između Olimpljana i Titana, kćeri i sinova suprotstavljenih očevim plamenim legijama. Nasuprot njima stajali su mladi bogovi sa starijim Titanima koje su uspjeli nagovoriti da im budu saveznici. Bitka je trajala deset godina te ju je okončala Geja, koja je bila iscrpljena sukobom. Prorekla je da će rat dobiti Zeus pod uvjetom da oslobodi sile iz Tartara. Zato se Zeus spustio u Tartar, gdje je pregovarao s Kiklopima i Hekatonhirima. Kiklopi su, u zamjenu za slobodu, Zeusu dali munje i svoju odanost. Zeus tada pogodi Krona munjom, koji na kraju predloži mir, a Zeus zatoči svoje titanske neprijatelje, uključujući i oca, u dubine Tartara. Tada se obrati svojoj braći, Posejdonu i Hadu, te im predloži da izvlače na sreću kako će razdijeliti predjele; svemir ima tri dijela: nebo, kopno i more. Tako je Zeus osvojio nebo i postao kralj bogova, gromovnik, jamac pravde, zaštitnik prava na gostoprimstvo, Posejdon osvoji zemlju i more, a Had podzemni svijet, gdje se

okupljaju sablasni ostatci smrtnika, bestjelesni i bezosjetni. Zeus je vladao iz svoje palače na brdu Olimpu oko kojega kruži njegova sveta ptica, orao. Sestra Hera, zaštitnica bračnih zavjeta i obitelji, postala mu je supruga. Geja je Heri kao svadbeni dar dala stabla koja rađaju zlatne jabuke, a ona ih je posadila u svoj vrt u zemlji Hiperborejaca, pokraj sjevernoga vjetra te vrt čuvaju Hesperide, kćeri večeri. Nedaleko od nje čučao je Atlas, jedan od Zeusovih titanskih neprijatelja. Osuđen je nositi nebeski svod na plećima dijeleći Geju od Urana kako nikada više ne bi postali roditelji buntovnoga potomstva. Herina i Zeusova djeca bila su vječno mlada Heba i nasilni bog rata Ares koji se naslađuje smrskanim truplima. Hera je imala jedno dijete koje je rođeno bez oca. To je bio Hefest, koji je danonoćno radio za bogove u vrućoj kovačnici sa svojim pomoćnicima Kiklopima. Jednom se umiješao u svadu između Zeusa i Here, pa ga je Zeus gurnuo s Olimpa. Padao je cijeli dan i udario u otok Lemnos te povrijedio nogu. Geja je bila bijesna zbog poniženja Titana, pa je izrodila novi naraštaj besmrtnika – Gigante. Hodali su na dvije zmijske s kožom tvrdom kao oklop te su bacali velike stijene i zapaljene hrastove na Olimp. Proročište je reklo Olimpljanima da će pobijediti Gigante samo uz pomoć smrtnika. Zato je Atena otišla potražiti Herakla. U rat su bile uključene čak i Moire, drevne, moćne božice koje predu, dodjeljuju i režu nit ljudskoga života. Atena je stijenom prikliještila diva Enkelada i tako je nastao otok Sicilija. Geja je na njih poslala posljednje stvorenje, vlastito dijete začeto u muklim dubinama Tartara, a to je bilo zmijoliko čudovište Tifon, krupniji i od Giganata. Glasao se siktanjem, a iz očiju mu je izbijala vatra. Zeus je na njega zavitlao planinu Etnu koja je pala na Siciliju i zatočila ga pod sobom Higgins (2022: 24–31). *Zemlja silno zatutnji, a prostrano nebo zaječi*

*Kako se streslo, i zamah bogova iz podnožja samog
Uzdrma visoki Olimp te mukla doprije trešnja
Sve do Tartara mračnog pomiješav se s gromotnim tutnjem
Koraka, hitaca teških u toj neizrecivoj vrevi.
Jedni su na druge tako izmetali strijele... (Hesiod 2005: 133).*

Kada je nemilosrdni Kron, najmlađi Uranov sin, kremenim srpom koji mu je dala majka Geja, kastrirao Urana iznenadivši ga na spavanju, genitalije je bacio u more kraj rta Drepanum. Osim što se tada rodila Afrodit, kapljice krvi iz rane pale su na Geju, te je ona rodila tri Erinije (Alekt, Tizifona i Megara), Furijske koje osvećuju zločine obojica i krivokletstva, a rođene su i nimfe jasenovog drveta, Melie (Benašić 2014:4).

*Ali mu ni za što baš ne odletje ona iz ruke:
Ko' lko je krvavih kaplji iz uda briznulo tada,
Sve ih je primila Geja. Pa kako su godine tekle,
Porodi ona moćne Erinije, Gigante silne
Koji u ružju sjaju i koplja dugačka nose,*

I Nimfe što ih po zemlji beskonačnoj melijskim zovu (Hesiod 2005:97).

Furijske su bile božice osвете i prokletstva koje su progonile razne zločince, a štatile su nedužne i jadne. Njihovoj kazni nitko nije mogao pobjeći čak ni u podzemnome svijetu, pa su ih zbog toga mrzili i bogovi i ljudi. Bogovi su bili podređeni i već spomenutim Moirama, koje su određivale i ljudsku i božju sudbinu, što bi značilo da je čitav život bio podređen njima; ništa se nije moglo promijeniti ni čovjekovom ni božjom voljom. Bez obzira na to koliko su moć posjedovali bogovi, i njima je gospodario unaprijed utvrđen red, odnosno usud (Krajcar 1987: 105–108). Sudenice su bile odjevene u bijelo. Najmanja od njih bila je Atropa, ali i najstrašnija. Zeus, koji obavještava Sudenice o svojim odlukama, može katkad promijeniti odluke, ali samo ako nit života nije prerezan Atropinim velikim škarama (Graves 2003:35). Likovima Moira vjerojatno se pokušavalo objasniti da je svačija sudbina neizbježna, da se svatko rađa s preodređenom sudbinom i da to nitko ne može promijeniti bez obzira na to koliko bio moćan. Isto tako, likovima Furija možda se htjelo naglasiti da će svatko kad tad odgovarati za svoje zločine i dobiti zasluženu kaznu. Možda se time nastojalo spriječiti ljude da čine zločine i da se zamisle nad svojim djelima te razmišljaju o njihovim posljedicama. Krona je htjela kazniti božica Nikta pa je rodila puno strašnih božanstava: Tanata (smrt), Eridu (razdor), Apatu (prijevarama), Heru (uništenje), Hipnos (san), Nemezidu (osveta za prijestupe). Oni su na svijet donijeli borbe, strahove, raskol, lošu sreću, a uvidjevši kolika je snaga njihova brata Krona priznali su ga kao vrhovnoga vladara i tada se on oženio sestrom Reom te zavladao (Brnadić 2021:9). Giesecke (2023:59) kaže da je prvi nastao Kaos, velika Praznina, nakon čega su nastali Geja Zemlja, Tartar (najdublje mjesto na Zemlji) i Eros (Žudnja). Zatim je iz prvobitnoga kaosa nastala Erebova tama i Noć. Noć je iznjedrila Eter, svijetlu gornju atmosferu, i Dan, a začela ih je dok je ljubovala s Erebovom. Geja je rodila Urana (nebo), Urea (planine) i Pont (more), koji su fizički oblikovali nju samu. Onda su Geja i Uran zajedno dobili još nekoliko skupina djece i tako dalje. S druge strane, Vukelić (2004:20,21) navodi da ne postoji najpametnija, sveobuhvatna i najbolja priča o precima bogova u grčkome mitu. Priča o bogovima s Olimpa jest zamršena priča o zavjeri, kriminalu, sakaćenju te ubojstvu. Svaki bog na vlasti smatrao se suverenim vladarom, ali je njegovo kraljevstvo bilo nestabilno. Nije razjašnjeno kako je sve počelo. Je li se možda bog ljubavi Eros izlegao iz golemoga jajeta, je li sve započelo kao veliki kaos vode i mulja, vatre i zraka, iz kojega je polagano nastala Zemlja? Je li Kaosova žena bila Niks (Noks), božica noći, je li njihov sin Erebovom zbacio oca s prijestolja prije nego što su Erebovom zbacila njegova djeca Eter i Hemera? Ili je najprije postojala božica Zemlje Geja (Gea) koja je rodila mora, planine i nebo? Geja i Uran začeli su Titane. Ocean je bio titanski bog velike oceanske rijeke koja okružuje svijet, a njegova sestra i žena bila je Tetida. Prvi bog sunca zvao se Hiperion te je njegova žena i sestra bila Teja. Ostalih dvanaest Titana bili su: božice Mjeseca

Koej i Feba, Reja, Krej, Japet, Temida (božica pravednosti) i Mnemozina (božica pamćenja). Geja je rodila Gigante i Kiklope, a imala je i puno unučadi, uključujući tri Parke, devet muza i dva mlada Titana, Prometeja i Epimeteja.

Zaključak

Priča o nastanku svijeta, svih živih bića i svega onoga vidljivoga i nevidljivoga što nas okružuje postoji u svim poznatim civilizacijama. Postanak svijeta jedan je od najintrigantnijih misterija i područje zanimanja otkad postoje ljudi. Već su se prvi ljudi sigurno pitali tko je stvorio i njih i sve oko njih. To su si nekako morali objasniti, a s obzirom na to da tada znanost nije bila razvijena, nastali su razni mitovi o postanku svijeta, ali i boga/bogova, onih koji su to sve stvorili, od kojih je sve započelo. Grci su najbolje prihvatili mit o tome da je sve nastalo iz kaosa; nereda, jedne bezlične mase, koja na kraju postaje božanstvo iz kojega su potekli prvi bogovi i čitav svijet. Ne postoji jedan, sveobuhvatan mit koji prihvaća većina naroda. Čak i kod starih Grka postoji više inačica mitova o postanku svijeta i bogova jer je jednostavno nemoguće to sve staviti u samo jedan mit i njega prihvatiti kao jedinu, univerzalnu istinu baš zbog toga što je pitanje o nastanku svega živoga i neživoga jedno od najsloženijih i najmisterioznijih pitanja, koji si ljudski um nikada do kraja ne može pojmiti.

Literatura

1. Benašić, Darko. 2014. *Vjerovanja starih Grka*. Završni rad. Filozofski fakultet. Osijek.
2. Brnadić, Karolina. 2021. *Grčka mitologija*. Završni rad. Filozofski fakultet. Osijek.
3. Giesecke, Annette. 2023. *Antička mitologija od A do Ž: Enciklopedija – Bogovi i božice, junaci i junakinje, nimfe, duhovi, nemani i mjesta*. Školska knjiga. Zagreb.
4. Graves, Robert. 2003. *Grčki mitovi*. Biblioteka Mitologica. Zagreb.
5. Hesiod. 2005. *Poslovi i dani, Postanak Bogova, Homerove himne*. Demetra. Zagreb.
6. Higgins, Charlotte. 2022. *Grčki mitovi*. Petrine knjige d. o. o. Zagreb.
7. Krajcar, Nataša. 1987. *Mitologija I.: kozmogonija i teogonija*. Latina et Graeca. 1/30. 105–108
8. Križ, Uma. 2022. *Komparativna analiza japanske i grčke mitologije: motiv postanka i odlaska u podzemni svijet*. Završni rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli. Pula.
9. Seemann, Otto. 2018. *Mitologija Grčke i Rima*. Mitologica. Zagreb.
10. Vukelić, Tatjana. 2004. *Mitologija: mitovi, legende i vjerovanja*. Dušević & Kršovnik d. o. o., Rijeka.

THE ORIGIN OF THE WORLD AND THE GODS IN GREEK MYTHOLOGY

Summary

The paper discusses the myth of the creation of the world and the gods in Greek mythology. The creation of the world, known as cosmogony, derives from the Greek words kosmos (order) and genesis (birth). The ancient Greeks observed the world around them and sought to explain various natural phenomena that were incomprehensible to people in the pre-scientific era and beyond rational understanding. According to the most well-known Greek myth, the world emerged from Chaos—a formless, shapeless mass from which the first gods were born. Chaos itself was also considered a deity. The origin of the gods is known as theogony, a term made famous by Hesiod, one of Greece's most prominent poets, whose work has preserved many Greek myths to this day.

Keywords: *Greek mythology, Chaos, cosmogony, theogony*